

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

نقش مشاور مدرسه در کاهش آسیب های اجتماعی دانش آموزان

سمانه آذرآئین^۱

^۱ کارشناسی ارشد، روانشناسی عمومی، دانشگاه سیستان و بلوچستان

آموزگار ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان نیمروز

چکیده:

مدارس اولین و مهمترین مکان یادگیری هستند که در آنجا لیاقت ها و توانایی ها به بار می نشیند و پیشرفت های علمی حاصل می شود. برنامه های مشاوره در مدرسه به منظور هدایت رشد متعادل و همه جانبه دانش آموزان طراحی شده اند. یک مشاور به فرد دارای مشکل کمک می کند تا ضمن شناخت مسایل و مشکلات خود، راه حل های احتمالی مشکل را ارائه دهد و سرانجام به حل آن بپردازد. در واقع او کمک می کند تا راه حلی برای مشکلات رفتاری، تصمیم گیری مناسب، طرح ریزی برای زندگی و کنترل فشارهای روانی بیابد. در این پژوهش سعی شده تا با تاکید بر مشاوره، نقش مشاور مدرسه در کاهش آسیب های اجتماعی دانش آموزان بررسی گردد. تحقیق حاضر از نوع کاربردی و روش انجام آن توصیفی بود. اطلاعات مورد نیاز با بررسی مستندات جمع آوری شده است. نتایج مطالعات حاکی از آن است که مشاوران با تسهیل رشد همه جانبه ی فرد، آموزش مهارت های زندگی فردی، اجتماعی، کاهش و حذف موانع رشد خودشناسی و ارائه ی سایر خدمات روان شناختی در مدارس نقش بسیار حساسی دارند. آنها از عوامل موثر تامین سلامت روانی دانش آموزان در مدارس می باشند و با استفاده از خدمات راهنمایی و مشاوره در آموزش و پرورش در نهایت به تامین بهداشت روانی و سلامت فکر و سالم سازی محیط فردی و اجتماعی می انجامد.

واژگان کلیدی: مشاوره، آسیب های اجتماعی، سلامت روانی، آموزش و پرورش.

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

مقدمه

یکی از پست های مهم و حساس تربیتی در مدارس کشور پست مشاور مدرسه است. نقش و حضور مشاوران مدارس از این جهت حائز اهمیت است که یک مشاوره روانشناسی به موقع می تواند مسیر زندگی، سرنوشت یک فرد، خانواده و گاهی اجتماع را دگرگون سازد و برعکس نبود او نیز می تواند ناپهنجاری های رفتاری، خانوادگی، اجتماعی و در پاره ای از موارد نیز افت و عقب ماندگی تحصیلی را ایجاد کند. نقش اساسی مشاوران مدارس در راهنمایی تحصیلی، کمک و یاری رسانی به نوجوانان در دوران بلوغ و پیشگیری از آسیب های روانی اجتماعی حائز اهمیت است. دانش آموزان در مسائلی مانند: برنامه ریزی درسی، پیشرفت تحصیلی، جلوگیری از افت تحصیلی، انتخاب رشته، نحوه مطالعه، کنترل خشم، مدیریت استرس و هیجان، دوست یابی، ارتباط با والدین، سبک زندگی سالم، کنترل افکار منفی و .... نیازمند راهنمایی و مشاوره روانشناسانه هستند. پژوهشگران، نقش و جایگاه مشاوران مدارس در دستگاه تعلیم و تربیت را به عنوان یک همراه در ترکیب با نقش مدیر، معلم و نقش های خدماتی مهم دانسته اند. نقش اولیه مشاوران مدارس فراتر از کارهای دفتری مربوط به دانش آموزان است؛ از سال ۱۹۹۶ بینش جدیدی در رابطه با حرفه و آموزش مشاوران حرفه ای مدارس شکل گرفت که وظیفه تخصصی آنها را تغییر داد، در این بینش رویکرد جدیدی برای وظایف آنها تعریف شد که شامل نقش رهبری در محدوده مدرسه بود. امروزه مشاوران مدارس با وظایفی همچون ارائه خدمات مشاورتی به کارکنان، ارتقای سطح بهداشت روان افراد، افزایش ارائه خدمات به سنین مختلف و گاهی به کارگیری فناوری روز روبه رو می شوند. تعاریف متفاوت کادر آموزشی مدارس از وظایف و نقش مشاوران به کاهش سطح رضایت شغلی و کاهش کیفیت کاری مشاوران مدارس منجر می شود، در واقع این مدیران هستند که هویت حرفه ای و تخصصی مشاوران مدارس را شکل می دهند و اگر آنها درک درستی از نقش های مشاوران نداشته باشند سرمایه گذاری صورت گرفته در تربیت و پرورش مشاوران مدارس جهت ارتقاء و رشد و پرورش دانش آموزان به هدر می رود (قاضی، ۱۳۹۴). شخصیت مشاور و انتخاب یک مشاور خوب باید به دغدغه مدیران مدارس بدل شود. مشاوران و مدیران رویکرد متفاوتی در برابر چالش های پیش روی دانش آموزان خواهند داشت؛ مشاوران از دانش آموزان به صورت فردی حمایت روانی و اجتماعی می کنند در حالی که مدیران از مدرسه به عنوان کل حمایت می کنند. در واقع نظم دانش آموزان، رازداری و مسئله پیشرفت، همگی از جمله مسائلی هستند که درک مشاوران و مدیران از آن متفاوت است. یک مشاور به صورت جزئی تر و تخصصی تر با این مسائل برخورد خواهد کرد زیرا وظیفه او چنین تعریف شده است. چند وظیفه کلی در شرح وظایف مشاوران مطرح است که این عوامل از جمله عواملی هستند که در مسئله استخدام مشاوران در مدارس نیز حائز اهمیت اند. مشاوران مدرسه باید تلاش کنند تا برنامه راهنمایی و مشاوره را بهترین راه ممکن برای دانش آموزان بدانند و برای این کار از شیوه های متنوعی استفاده کنند و زمینه های بهبود مسائل را شناسایی کنند. مشاوران مدرسه نه تنها به اطلاعات و دانش های اختصاصی نیاز دارند، بلکه باید از مهارت های مختلفی نیز برخوردار باشد تا بتوانند درک درستی از مشکلات دانش آموزان داشته باشند. طی سال های اخیر نقش دست اندرکاران مدارس به واسطه اصلاحات آموزشی از جمله تمرکززدایی، مدرسه محوری، توانمند سازی و ایجاد مدارس هوشمند تغییر یافته است. در این میان مدیران، معلمان، معاونین آموزشی و عموم مردم وظایف متفاوت و گاه متناقضی همچون مدیریت امتحانات، حفظ نمرات، رهبری، آگاهی به تکنولوژی، توانمند سازی روانی، رفتاری و تحصیلی را برای مشاوران در نظر می گیرند. هر یک از این افراد بر اساس درک خود نقش

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

و وظایف مشاور مدرسه را تعریف کرده و دچار ابهام و سردرگمی نقش مشاوران مدارس می‌شوند (احمدی، ۱۳۹۳). هدف از این پژوهش بررسی نقش مشاور مدرسه در کاهش آسیب‌های اجتماعی می‌باشد.

آشنایی با مشاوران آموزش و پرورش:

آغاز فعالیت مشاوران متخصص در آموزش و پرورش به زمان قبل از انقلاب باز می‌گردد. بعد از انقلاب این فعالیت تا سال ۱۳۷۱ که سیستم آموزش و پرورش به نظام جدید (نظام واحدی) تغییر کرد، متوقف بود. سپس مشاوران دوباره جذب آموزش و پرورش شدند و وظایف آن‌ها در دبیرستان‌ها به شکل زیر تعریف شد:

- ۱- هدایت تحصیلی دانش آموزان سال اول دبیرستان برای انتخاب رشته مناسب.
  - ۲- انجام آزمون‌های استعداد "ریون" و رغبت سنجی "هالند".
  - ۳- کمک به دانش آموزان برای برنامه ریزی مناسب برای مطالعه کار آمد درس‌ها.
  - ۴- آماده کردن دانش آموزان برای امتحان کنکور و راهنمایی آنها در انتخاب رشته مناسب در دانشگاه.
  - ۵- کمک به حل مشکلات عاطفی و روانی دانش آموزان و راهنمایی آنها برای انتخاب شریک زندگی مناسب.
  - ۶- پیشگیری از نا به هنجاری‌های اجتماعی مانند: اعتیاد، فرار از منزل، خودکشی، مفاسد اجتماعی و ترک تحصیل.
  - ۷- ارائه خدمات مشاوره‌ای به والدین دانش آموزان.
  - ۸- ارجاع دانش آموزان به مراکز مشاوره تخصصی یا پزشک متخصص در صورت نیاز.
- مشاوران آموزش و پرورش افراد متخصصی هستند که به کمک سایر مسئولین مدارس تلاش می‌کنند تا مشکلات تحصیلی، روانی، اجتماعی و خانوادگی دانش آموزان نوجوان را تا حد امکان کاهش دهند و آنها را برای رویارویی با زندگی واقعی آماده کنند (وکیلان، ۱۳۸۸). در مشاوره تحصیلی، مشاور با شناخت دانش آموزان و استعداد آنها در زمینه‌های مختلف می‌تواند آنها را به رشته‌های تحصیلی مناسب راهنمایی کند و در حل مشکلات به آنها یاری دهد. به صورت کلی هدف آموزش و پرورش از استخدام این نیروها، ارائه خدماتی است که به کمک آنها، رغبت و استعداد دانش آموزان شناسایی و شکوفا شوند. دانش آموزان به انتخاب رشته‌های مناسب هدایت شوند و سجایای اخلاقی در نسل جوان تقویت شود. مشاوران آموزش و پرورش کسانی هستند که نیل به این اهداف را تسهیل می‌کنند.

نقش مشاوره در راهنمایی تحصیلی:

مشاوره که مسئول ارائه خدمات راهنمایی تحصیلی نیز بیشترین خدمات را ارائه می‌دهد. او با جلب همکاری مدیر و معلم و سایر کارکنان مدرسه حصول به اهداف تحصیلی را تسهیل می‌کند. لازم به یاد آوری است که موارد زیادی است که راهنمایی تحصیلی و راهنمایی شخصی به طوری در هم آمیخته است که تفکیک آنها میسر نیست و به علاوه راهنمایی تحصیلی مقدمه راهنمایی حرفه‌ای است (قاضی، ۱۳۹۴). بنابراین مشاور در این موارد الزامات انواع راهنمایی را به موازات و توأم با یکدیگر ارائه خواهد کرد. اهم وظایف مشاوران راهنمایی تحصیلی می‌توان به شرح زیر برشمرد:

✓ توجه دادن معلمان به رعایت تفاوت‌های فردی در تدریس.

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

✓ مشاوره با دانش آموزان ی که به علت مشکلات تحصیلی به وی ارجاع داده شده اند.

✓ دادن اطلاعات لازم به دانش آموزان در مورد آیین نامه های آموزشی

پنج مؤلفه برای نقش مشاوران مدارس

۱- نقش برنامه ریزی و توسعه راهنمایی

۲- نقش رشد و توسعه قوای فکری و معنوی دانش آموزان

۳- نقش ارزشیابی دانش آموزان

۴- رشد و توسعه شخصیت دانش آموز

۵- ارائه خدمات مشورتی به سایر کارکنان و انجام کار گروهی.

ابزار و موارد یاری دهنده به مشاور مدرسه:

اتاق مشاوره مناسب

فضای فیزیکی و روانشناختی اتاق مشاور تاثیر زیادی در انتقال پیام به دانش آموزان دارند، که باید یک فضای ساکت و امن برای دانش آموز باشد و در تزئین آن می بایست از رنگ های ملایم، گیاهان زنده و کتابخانه استفاده شود.

تابلوی مشاوره در سالن مدرسه

رنگ های تفریح توجه دانش آموزان به بردی که روی دیوار می بینند جلب می شود، محتوای برد و تنوع رنگ مطالب برای جلب توجه آنها تاثیر بسزایی دارد و مشاور می تواند علاوه از پیام ها و جملات روانشناسی از آن به عنوان اطلاع رسانی عمومی معرفی رشته های تحصیلی استفاده شود.

صندوق ارتباط با مشاور

وجود این صندوق برای درک درستی از وضعیت انتظارات بچه ها و اطلاع از اتفاقات درون مدرسه برای یک مشاور ضروری است.

همیاران مشاور

معرفی بچه های مستعد، مسئولیت پذیر با توانایی ارتباطی و همدلی توسط مشاور از بین دانش آموزان هر کلاس یاری دهنده است. نقش همسالان در دوران رشد بسیار مهم است. همیاران مشاور با کارت شناسایی عکس دار خطوط ارتباطی بین دانش آموزان و مشاور هستند (احمدی، ۱۳۹۳).

وظایف و مسئولیتهای مشاوران را می توان در چهار زمینه کلی زیر بیان داشت:

اول: رشد و توسعه قوای فکری و معنوی و عقلی دانش آموزان

دوم: رشد و توسعه مهارت های شغلی و حرفه ای دانش آموزان

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

سوم: رشد و توسعه شخصیت دانش آموزان

چهارم: تنظیم و تدوین مسئولیتها و وظایف خود مشاور در ارتباط با دانش آموزان و مراجعان و کارکنان دیگر.

در ارتباط با زمینه اول می توان به موارد زیر اشاره نمود:

الف) کارکردن مستقیم با دانش آموزان شامل:

فعالتهای رشد و توسعه درباره:

۱- ایجاد پیشرفت درباره مهارتهای مطالعه

۲- راهنمایی دانش آموزان برای انتخاب رشته های تحصیلی

۳- طرح ریزی برای انتخاب دروس و مواد درسی

ب) کار کردن با افراد دیگر که با دانش آموز کار میکنند:

فعالتهای مربوط به رشد و توسعه شامل:

۱-یاری کردن معلمان

۲-یاری کردن مدیران

۳-یاری کردن والدین

در زمینه دوم می توان به طور خلاصه به مواردی از جمله، کارکردن با دانش آموزان جهت شناخت خود، تواناییها و استعدادهای شغلی خود. کمک به

دانش آموزان در امر شناخت نیازها و امکانات جامعه. کمک به دانش آموز در تطبیق خود با جامعه شغلی (طبق نظر پارسونز)

در زمینه سوم می توان به مواردی از جمله کمک به دانش آموز در تشکیل یک هویت منسجم از خود، ایجاد عزت و حرمت نفس، و احترام در جامعه.

کمک به برقراری و حفظ یک ارتباط سالم بین دانش آموز و دبیران، کمک به دانش آموز جهت حل مشکلات مربوط به خود با خانواده و دوستان و

مدرسه، و ...

در زمینه چهارم نیز می توان به موارد زیر اشاره نمود:

تدوین برنامه های خاص در امر مشاوره در مدرسه، انجام مشاوره و مشورت با دانش آموزان، معلمان، اولیا و در کل با هر شخص و سازمانی که در

امر تعلیم و تربیت نقش دارد. آگاهی دادن به دانش آموز، اولی، و دیگر اشخاص دخیل در زمینه های مختلف تحصیلی، روانشناختی، رشدی و ...

اهمیت و ضرورت راهنمایی و مشاوره در آموزش و پرورش:

جامعیت و کاربرد خدمات راهنمایی و مشاوره باعث شده است تا امروزه اکثر سازمان ها، نهادها و مراکز علمی و آموزشی از این خدمات در دستیابی

به اهداف خود استفاده کرده و نسبت به توسعه ی کمی و کیفی آن اقدام کنند. ضرورت استفاده از خدمات راهنمایی و مشاوره در هر سازمان یا نهاد

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

با توجه به اهداف و شرایط آن سازمان ممکن است. متفاوت باشد در آموزش و پرورش محور کار تعلیم و تربیت و آماده کردن فرد برای زندگی فردی و اجتماعی است. لذا در باب ضرورت و اهمیت استفاده از این خدمات در آموزش و پرورش می توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. تامین و ارتقای بهداشت روان دانش آموزان و ایجاد زمینه برای تسهیل رشد همه جانبه دانش آموز.
۲. وجود تفاوت های فردی در دانش آموزان و ضرورت شناخت و توجه به این تفاوت در امر تعلیم و تربیت.
۳. شناخت استعداد های عمومی و اختصاصی دانش آموزان با ابزار ها و روش های علمی و کمک به آنان در جهت هدایت و پرورش این استعداد.
۴. تغییر روز افزون کمی و کیفی رشته های تحصیلی و لزوم اطلاع رسانی و راهنمایی دانش آموزان در زمینه ی انتخاب و ادامه تحصیل در رشته تحصیلی مناسب با توجه به توانمندی ها و علایق ایشان.
۵. ایجاد تنوع و پیچیدگی در مشاغل و ایجاد گرایش های مختلف شغلی در جامعه و ضرورت اطلاع رسانی و توجه به استعداد ها ، قابلیت ها و علایق دانش آموزان برای برنامه ریزی و طرح ریزی شغلی آینده .
۶. راهنمایی دانش آموزان در زمینه ی ویژگی ها و نیازهای دوره سنی به ویژه دوران بلوغ که خود یک نوع بحران هویت را برای فرد ایجاد می کند.
۷. لزوم آموزش مهارت های زندگی به دانش آموزان و ایجاد توانایی و قدرت سازگاری در آنان .
۸. وجود انواع آسیب های اجتماعی و مشکلات عاطفی، روانی، رفتاری ، اخلاقی، خانوادگی.
۹. مشکلات ناشی از تاثیر گذاری روز افزون رسانه های جمعی و عناصر فرهنگی خارج از مدرسه اعم از رسانه های دیداری و شنیداری و رسانه های مکتوب و ایجاد تعارض در دانش آموز برای الگو گیری و انتخاب مسیر در جهت رشد و کمال فردی اجتماعی(وکیلیان، ۱۳۸۸).

مشکلات مشاوران آموزشی و پرورشی :

بیشتر کشورها برای بعضی از رشته ها مشاغل به ویژه شغل های خدماتی مانند: پزشکی، پرستاری، روان پزشکی و مشاوره، ضریب سختی کار در نظر می گیرند و این مشاغل ساعت کار محدود و مشخص در طول هفته دارند و طی روز هم مراجعین محدودی را می پذیرند. در عین حال از حقوق و مزایای ویژه ای نیز برخوردار هستند. مثلا در کشور امریکا یک روان پزشک یا مشاور که با مشکلات روحی، عاطفی و اجتماعی مردم سر و کار دارد، طی روز بیشتر از ۲ یا ۳ مراجعه کننده نمی پذیرد و دست مزد خوبی هم دارد در حالی که در کشور ما نه تنها استاندارد های شغلی رعایت نمی شود، بلکه مشاوران بسیار تحت فشار و استرس روحی هستند . در مدارس گاهی ۱۰ یا ۱۲ مشاوره، در یک روز انجام می شود و نوشتن پرونده ها، کارهای اداری، شرکت در جلسه ها و غیره نیز اضافه می شود. با وجود این، آموزش و پرورش حتی تصمیم گرفته است که ساعت کاری مشاوران را از ۲۴ ساعت به ۳۶ ساعت در هفته افزایش دهد.

ارایه ی خدمات راهنمایی و مشاوره در نظام آموزشی ایران متاسفانه به علت و متعددی توانسته به اهداف از پیش تعیین شده دست یابد که از آن جمله می توان به این موارد اشاره کرد: کمبود مشاور ماهر و متخصص، عدم مشارکت کارکنان و مسوولین مدارس، در دست نبودن وسایل و ابزار سنجش دقیق، نا هماهنگی در برنامه ها، نبود نظام ارزشیابی صحیح از کار مشاوران تحصیلی و در نهایت و در مقیاس بزرگ بی توجهی به نیازها و فرهنگ جامعه و نسل جوان. افرادی که به نحوی با مسایل و مشکلات دانش آموزان و نوجوانان در ارتباط هستند به خوبی می دانند که انجام مشاوره صحیح

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

کمک بزرگی برای نوجوانان و دانش آموزان مدارس محسوب می شود که اگر به صورت صحیح و برنامه ریزی شده انجام شود در کاهش مشکلات مختلف روانی و اجتماعی و التیام آلام آن ها بسیار سودمند است (قاضی، ۱۳۹۴).

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

انواع آسیب های اجتماعی

اعتیاد به معنی تمایل به مصرف مستمر یا متناوب یک ماده برای کسب لذت یا رفع احساس ناراحتی اطلاق می شود که قطع آن ناراحتیهای روانی یا اختلالات جسمانی ایجاد می کند. در گرایش به اعتیاد عوامل مختلفی شناسایی و مطرح شده اند. این عوامل هر چه باشند (که البته در مباحث مربوط به علت شناسی حائز اهمیت هستند) سرچشمه بسیاری مشکلات فردی، خانوادگی و اجتماعی هستند. اعتیاد به سبب ویژگیهای ذاتی خود، اغلب با سایر آسیبها همراه می شود و موجب هدر رفتن نیروهای ثمربخش جامعه می شود.

گریزه جنسی هم می تواند منشأ بروز عالیترین نمودارهای ذوقی و هنری باشد و هم منشأ تشکیل بنیاد یک خانواده و هم منشأ بسیاری از جرائم. عوامل مختلف محیطی و خانوادگی و اجتماعی سر منشأ بروز انواع انحرافات جنسی هستند. هر چند برخی از این نوع انحرافات مشکلاتی فردی هستند، ولی اکثر آنها به آن جهت که در ارتباط با فرد دیگر معنی پیدا می کنند عوارض اجتماعی را در بر خواهند داشت. از سوی دیگر مبارزه با این دسته از آسیبها در برخی موارد نیازمند تغییرات اساسی اجتماعی است و لازم است تحولاتی کلی و برنامه ریزیهای دقیقی جهت رفع آنها صورت گیرد و این تغییرات با ارائه آموزشهای وسیع اجتماعی برای افراد و خانوادهها و رفع عوامل بنیادی امکانپذیر خواهد بود. این دسته از انحرافات نیز اغلب با سایر آسیبها در ارتباط نزدیک هستند و گاهی حتی موجب بروز مشکلات جدی می شوند. مثل بیماری ایدز که با انحرافات جنسی ارتباط نزدیک دارد.

بطور کلی سرقت و دزدی هم از لحاظ عرفی و هم از لحاظ قانونی به عنوان یک آسیب جدی محسوب می شوند. هر چند عوامل متعددی در بروز این مشکل شناخته شده اند، مثل فقر و بیکاری، اعتیاد و شیوههای تربیتی، اما باید توجه داشت مبانی شخصیت اهمیت ویژه در ارتکاب دزدی دارند. این افراد معمولاً از لحاظ رشد اخلاقی در سطح خیلی پایین و ضعیف هستند و بطور کلی ثبات و استواری و قدرت تحلیل و تفکر درباره پیامدهای رفتار خود را به قدر کافی ندارند. در مباحث مربوط به علل زردی به علل تربیتی تأکید فراوان می شود. الگوهای رفتاری خود والدین، واکنشهای آنها درباره دزدیهای کوچک دوران کودکی، مسأله پول توجهی و کمک به شناخت مسأله مالکیت در دوره کودکی در ارتباط نزدیک با رفتارهای دزدی بزرگسالی و نوجوانی دارند.

خودکشی هر چند در وهله اول یک مشکل فردی به شمار می رود ولی از آنجایی که فرد در اجتماع زندگی می کند و تأثیرات متقابلی همواره بین آنها برقرار است، به عنوان یک معضل اجتماعی مورد بررسی قرار می گیرد. آمار خودکشی معمولاً با سایر جرایم و آسیبها ارتباط پیدا می کند، بطوری که در میان گروههای مبتلا به اعتیاد خودکشی بیشتر دیده می شود. همچنین در آسیبهای مربوط به انحرافات جسمانی بویژه در میان قربانیان این انحراف خودکشی پدیده شایعی است. در میان بیماران روانی بویژه افسردگیهای شدید نیز اغلب خودکشی مسأله قابل توجهی است. به هر حال خودکشی پیوندهایی با متغیرهای اجتماعی دارد بطوری که علاوه بر تأثیری که از شرایط اجتماعی را نیز تحت تأثیر قرار می دهد. ارائه راهکارهای مناسب در بررسی مشکلات گروههای در معرض خطر مثل معتادین و خانوادههای آن، بیماران روانی و خانوادههای آنها، خانوادههای نابسامان و آموزشهای فردی در مواجهه با تغییرات اساسی روشهایی سودمند خواهد بود. در این راستا

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

توجه به گروههای سنی که در معرض خطر بیشتری هستند و خودکشی در میان آنها رواج بیشتری نسبت به سایر گروههای سنی دارد، مثل نوجوانان و جوانان اهمیت زیادی دارد.

مهاجرت علاوه بر مشکلات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی که دارد مستلزم تغییراتی خاص است که مطابقت و سازگاری با آنها اغلب مشکلاتی را برای فرد و جامعه ایجاد می‌کند. به عبارتی علاوه بر اینکه مهاجرت در برنامه ریزیهای کلان اقتصادی، سیاسی و اجتماعی مشکلاتی را ایجاد می‌کند، مثل مهاجرت روستاییان به شهرها که خالی شدن روستاها از سکنه، کاهش کشاورزی، افزایش مشاغل کاذب و ... را به دنبال دارد موجب می‌شود، تا فرد برای سازگاری با تغییرات حاصل فشار زیادی را متحمل شود. شوک فرهنگی یکی از عوارض حاصل از مهاجرت است که با اضطراب و افسردگی، احساس جدا شدن و مسخ واقعیت و مسخ شخصیت مشخص است. تحقیقات نشان می‌دهد شیوع مشکلات روحی و روانی بین مهاجرین بخصوص در بین مهاجرینی که شرایط مقصد بسیار متفاوت از شرایط مبدأ یا محل سکونت قبلی آنها بوده است شیوع بیشتری دارد. رایجترین اختلال علائم پارانوئید یا سوء ظن است که به احتمال قوی به دلیل تفاوت‌های آنان از نظر زبان، عادات و آداب و رسوم، چهره، نوع لباس و غیره است.

منابع فزاینده‌ای وجود مسائل ویژه‌ای را در افراد بی خانمان تأیید می‌کنند. چنین کسانی ممکن است در خیابانها سرگردان باشند یا به علل برخی بزهکاریهای دیگر که معمولاً توأم با بی خانمانی آنهاست مثل دزدی، اعتیاد و ... در زندانها یا کانونهای اصلاح و تربیت بسر برند. در بین افراد بی خانمان دسته‌های مختلفی از افراد دیده می‌شود، یک دسته شامل بیماران روانی شدید هستند که اغلب یا مدتهاست از خانواده خود دورند یا بطور موقتی از خانه خارج شده‌اند. معتادین گروه دیگری از این افراد را شامل می‌شوند که معمولاً مراحل عمیق اعتیاد خود را می‌گذرانند. کودکان خیابانی و دختران و زنانی که با بی خانمانی به انحرافات جنسی نیز مبتلا هستند دو دسته دیگر را در بین افراد بی خانمان تشکیل می‌دهند. بسته به مکان جغرافیایی محله فقیر نشین شهر، پارک شهر، حومه شهر و نواحی روستایی خصوصیات این جمعیت فرق می‌کند. برخی در محدوده جغرافیایی نسبتاً ثابتی می‌مانند در حالیکه عده‌ای از یک قسمت کشور به بخشهای دیگر یا از منطقه شهر به مناطق دیگر مسافرت می‌کنند.

فقر در واقع مادر تمام آسیبهای اجتماعی است. فقر با بسیاری مسائل زیر پا از جمله ضعف تندرستی و افزایش مرگ و میر، بیماری روانی، شکست تحصیلی، جرم و مصرف دارو رابطه دارد. هر چند خود فقر بطور ذاتی یک مشکل و آسیب است، اما این لزوماً به این معناست که تمام افرادی که زیر خط فقر زندگی می‌کنند، افرادی نابسامان و مشکل ساز برای اجتماع هستند. مشکلات اقتصادی، عدم تأمین نیازهای جسمی و روانی اغلب زمینه‌ای برای بروز و ظهور مشکلات اجتماعی دیگری است.

بیکاری معضل اجتماعی دیگری است که هم آسیبهای جدی فردی و هم آسیبهای قابل ملاحظه اجتماعی را در دامن دارد. بیکاری بویژه در نسل پر انرژی و جوان که انرژی و قدرت و نیروهای آنها را کد و بی مصرف باقی می‌ماند نمود بیشتری پیدا می‌کند و زمینه را برای انواع انحرافات اجتماعی فراهم می‌سازد. وجود فرصتهای همیشه خالی، عدم تحمل بیکاری، فقدان قدرت تأمین نیازها به دلیل نداشتن درآمد، زمینه‌هایی آماده برای کاشت بذر جرم و انحرافات می‌باشند (هرمزی، ۱۳۷۶).

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

عوامل مهم پیدایش انحرافات اجتماعی

عوامل به وجودآورنده انحراف و کجروی در جوامع مختلف یکسان نیست و مناطق از نظر نوع جرم، شدت و ضعف، تعداد، و نیز از نظر عوامل متفاوتند. این تفاوت ها را می توان در شهرها، روستاها و حتی در مناطق مختلف و محله های یک شهر مشاهده کرد. در هر جامعه و محیطی سلسله عواملی همچون شرایط جغرافیایی، اقلیمی، وضعیت اجتماعی، اقتصادی، موقعیت خانوادگی، تربیتی، شغلی و طرز فکر و نگرش خاصی حاکم است که هر یک از این ها در حسن رفتار و یا بدرفتاری افراد مؤثر است. شهرنشینی لجام گسیخته، گسترش حاشیه نشینی و فقر، اتلاف منابع و انرژی را به دنبال دارد. حاشیه نشینی در شهرها، با جرم رابطه مستقیم دارد. تنوع و تجمل، اختلاف فاحش طبقات اجتماعی ساکن شهرهای بزرگ، تورم و گرانی هزینه های زندگی، موجب می شود تا افراد غیر کارآمد که درآمدها را کم می دهند، برای تأمین نیازهای خود، دست به هر کاری هر چند غیر قانونی بزنند. از دیگر عوامل محیطی جرم، می توان فقر، بیکاری، تورم و شرایط بد اقتصادی نام برد که بر همه آحاد جامعه، اقشار، گروه ها و نهادها تأثیر گذاشته و آنان را تحت تأثیر قرار می دهد (آزاد، ۱۳۸۷). در پیدایش انحرافات اجتماعی و رفتارهای نابهنجار و آسیب زا عوامل متعددی به عنوان عوامل پیدایش و زمینه ساز می تواند مؤثر باشد:

عوامل فردی: جنس، سن، وضعیت ظاهری و قیافه، ضعف و قدرت، بیماری، عامل ژنتیک و....

عوامل روانی: حساسیت، نفرت، ترس و وحشت، اضطراب، کم هوشی، خیال پردازی، قدرت طلبی، کم رویی، پرخاشگری، حسادت، بیماری های روانی و....

عوامل محیطی: اوضاع و شرایط اقلیمی، شهر و روستا، کوچه و خیابان، گرما و سرما و....

عوامل اجتماعی: خانواده، طلاق، فقر، فرهنگ، اقتصاد، بی کاری، شغل، رسانه ها، مهاجرت، جمعیت و....

۴- نتیجه گیری

مشاوران مدرسه باید تلاش کنند تا برنامه راهنمایی و مشاوره را بهترین راه ممکن برای دانش آموزان بدانند و برای این کار از شیوه های متنوعی استفاده کنند و زمینه های بهبود مسائل را شناسایی کنند. مشاوران مدرسه نه تنها به اطلاعات و دانش های اختصاصی نیاز دارند، بلکه باید از مهارت های مختلفی نیز برخوردار باشد تا بتوانند درک درستی از مشکلات دانش آموزان داشته باشند.

پیشنهادات

توجه به مهارت های اجتماعی در برنامه ریزی درسی

نشان دادن تأثیرات مخرب دوستان نالایق و ناشایست و چگونگی قطع ارتباط با آنان

آموزش مهارت های زندگی نظیر دوست یابی و خودشناسی و کشف خود در محتوای آموزشی

اجازه ای ابراز وجود به دانش آموزان از طریق دادن مسئولیت و استفاده از دیدگاه های آنان در مدرسه

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

تقویت عزت نفس و احترام دانش آموزان توسط مشاور

تقویت ارزش های دینی دانش آموزان توسط مشاور

تقویت ارزش های دینی در خانواده

منابع

۱. آزاد، حسین. (۱۳۸۷)، بررسی مقایسه ای سلامت روانی، کنگره علمی و عملکردهای آموزشی در میان دانش آموزان شهر اصفهان پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان.
۲. اتکینسون، ماری و گری، هورنی (۲۰۰۹)، بهداشت روانی در مدارس، ترجمه اکبر رهنما. محمدرضا فریدی، نشر آبیژن، چاپ سوم، تهران.
۳. احمدی، سید احمد. (۱۳۹۳)، مبانی و اصول راهنمایی و مشاوره، انتشارات سمت، تهران.
۴. سورگی، سیروس. (۱۳۹۲)، سلامت روان و افت تحصیلی، انتشارات رشد مدرسه، ش ۳۳، ص ۴۹-۴۴.
۵. شفیق آبادی، عبدالله (۱۳۹۳)، راهنمایی و مشاوره ی تحصیلی و شغلی (مفاهیم و کاربردها)، انتشارات سمت، تهران.
۶. فاضلی، عصمت (۱۳۸۳)، تأثیر مشاوره در پیشرفت تحصیلی دانشجویان. پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، شماره ی 31، علمی-پژوهشی.
۷. قاضی، قاسم. (۱۳۹۴)، زمینه ی مشاوره و راهنمایی، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ یازدهم، تهران.
۸. نوایی نژاد، شکوه. (۱۳۷۳)، راهنمایی و مشاوره، چاپ اول، انتشارات معاصر.
۹. وکیلیان، منوچهر. (۱۳۸۸)، راهنمایی جامع مقدمات راهنمایی و مشاوره، نشر فرانما.
۱۰. هرمزی و همکاران. (۱۳۷۶)، بررسی عوامل موثر بر افت تحصیلی دانشجویان دانشگاه پیام نور (آموزش از راه دور) چکیده ی پایان نامه های ایران، دوره ۵، ش ۲.

11. Bekkers, R. (2001). The social desirability of social orientation. American psychology, 46(50), 1076-1077.
12. Bozkurt, T. (2013). New Horizons In Education: Positive Education And Emerging Leadership roles Of Counselors (140) 452-461.
13. Brown. D. (2006). Career Information, career counseling and career Development, Boston: Pearson Education, Inc.
14. Gibson, R. L., Mitchell, M., Basile, S. K. (2011). Counseling in the elementary school – a comprehensive approach. Nathan Height. MA: Allyn and Bacon.
15. Goldberg, D. P. (1972). The Detection of psychiatric Illness by Questionnaire: A technique for the identification and assessment of non psychotic and psychotic illness. London, UK: Oxford University press.
16. Juszczak, Linda, D. N & Melikovich, Paul and Kaplan. David. (2003). Use of Health and Mental Health service

by Adolescents Across Multiple Delivery site. *Jornal of Adolesent Health*,325,108-118.

17. Paulson, B .L., D . Truscott & J . Stuart (1999),. Clients, Perceptions of Helpful Experiences in Counseling ,
18. *Journal of Cousing and Psychology*, Vol. 46(3),PP .317-324 Adina Ignat.,(2011).The School Counselor and the Gifted Children Education(29)591-595.
19. Racha, K.(2014). Teachers Perceptions toward school counselors in selected private schools in Lebnan,185,381-387.